

Els avantatges i les servituds de la traducció assistida per ordinador

Carles Castellanos

Ramon Piqué

Professors de la Universitat Autònoma de Barcelona

1. La mediació automatitzada dins la mediació en general

És un fet innegable que la traducció automatitzada és un ajut valuós en les tasques de traducció; però, ben sovint li és discutida la possibilitat d'arribar a igualar la traducció humana.

En aquesta ponència, les nostres consideracions sobre la traducció que és realitzada mitjançant alguna mena d'automatització parteixen d'unes valoracions de tipus general entorn de la relació de la traducció amb l'estandardització de la llengua.

Sabem, en primer lloc, que la traducció és una de les activitats que intervenen en la creació de la llengua estàndard. És sabut que la traducció (especialment a partir de llengües elaborades que poden servir de model per a la pròpia llengua) és un instrument fonamental per a l'elaboració estilística de la llengua que es troba en procés d'estandardització. Aquest objectiu es va tenir clar en una primera època de l'estandardització de la llengua catalana, al primer terç del segle xx. Però actualment, aquesta funció no és assumida tan explícitament.

En segon lloc, és una realitat observada en totes les llengües cultivades que, per a la pràctica efectiva de la traducció, existeix la necessitat de poder comptar amb una llengua estàndard elaborada. La pràctica de la traducció, com tota activitat literària, demana la utilització adequada de la llengua en tota la gamma de la seva variació interna. I és un fet constatat en la pràctica literària (i en la traducció) que per a poder fer un ús literari efectiu de qualsevol variació, és imprescindible que tota comunitat lingüística tingui ben establerta una llengua estàndard. Si no existeix un estàndard establert les desviacions no seran captades adequadament, puix que aquestes només prenen sentit en relació a una referència estable.

Aquestes característiques remarquen la importància del lligam entre llengua estàndard i traducció, i serveixen així per a establir el marc global del nostre objecte d'estudi.

Per aproximar-nos més al coneixement concret de la traducció mecanitzada tot avaluant la repercussió de la traducció en l'estandardització, convé partir de la consideració de la seva *funció de mediació lingüística*. La funció de la traducció pot ésser més ben compresa si és considerada entre els processos de manipulació de la forma lingüística, és a dir, si es parteix del seu

caràcter mediador tot situant-la al costat d'altres funcions de mediació (com la correcció ortogràfica i estilística, l'adaptació en el doblatge etc.) i estretament lligada a elles.

Aquest enfocament és especialment útil per al cas del tractament dels diferents processos de *traducció assistida per ordinador* en els quals els productes lingüístics finals són el resultat de l'acumulació successiva de procediments de mediació. El text traduït pot ser concebut, per tant, com el resultat d'un sistema d'intervencions diverses el qual és sotmès a més rigideses quan, en el conjunt del procés, ens servim de l'ajut de sistemes proveïts d'algun tipus d'automatisme.

Enfocat des d'aquesta perspectiva de mediació, l'aspecte de la *qualitat lingüística* pren una especial rellevància, en la mesura que podem dir que tota traducció pressuposa una consideració expressa de la qualitat del producte lingüístic resultant. Aquest aspecte qualitatiu no és tan clar, per exemple, en d'altres productes lingüístics menys sotmesos a mediació (com la llengua d'una entrevista en un mitjà de comunicació oral, posem per cas). La consideració de la qualitat lingüística i la confrontació amb d'altres llengües elaborades, situen la traducció en el terreny de l'elaboració estilística. Per diferents raons que resulten del seu caràcter mitjancer, la traducció és un camp especialment apte per a un desenvolupament de l'estandardització de la llengua en tota la riquesa de la gamma estilística. No és tan sols que la traducció demani com a instrument necessari un estàndard ric i ben establert (com assenyalàvem més amunt) sinó que les condicions mateixes de producció de la traducció porten a l'exigència de la qualitat lingüística i a la diversificació de l'estil. Podem dir, així, que la traducció pot ajudar, de manera especial, a la construcció de la llengua estàndard per mitjà de l'observació i l'estudi de la qualitat lingüística, i per mitjà de la dinamització de la diversitat estilística.¹

És evident que l'enfocament decidit d'aquests aspectes de la llengua estàndard (la qualitat lingüística i la diversitat estilística) contribueixen a situar la reflexió sobre l'estandardització com un dels aspectes importants d'estudi en l'àmbit de la traducció.

La consideració de les característiques precedents ha d'ajudar-nos a comprendre les característiques específiques de la mediació automàtica en els processos d'estandardització.

2. Què entenem per *mediació automàtica*?

Abordarem la mediació automàtica des de dues perspectives: d'una banda, apuntant quines són les eines i els recursos informàtics més rellevants que intervenen en el procés de traducció, és a dir,

---

1. No és pas casual que aquests dos aspectes de la lingüística estiguin trobant actualment un acolliment especial al si dels estudis de traducció, en forma de diferents disciplines que desenvolupen i estudien diferents conceptes vinculats amb la qualitat i la diversificació de l'estil: la correcció i la qualitat lingüística, el llenguatge del còmic, el doblatge, la subtítolació, les interjeccions i les onomatopeies, el llenguatge informal, etc.

el conjunt científicotècnic que anomenem tradumàtica;² i de l'altra, centrant-nos a veure quines són les principals estratègies de què disposem actualment per a l'automatització de la traducció.

2.1. Eines

Designem com a eines un conjunt heterogeni de propostes informàtiques que van des de programes informàtics a recursos tan diversos, com poden ser glossaris, textos paral·lels, bancs de corpus de textos, etc.

Si prenem com a punt de partida un esquema lineal del procés de traducció com el que presentem a la figura 1 podem observar fàcilment quines són les eines més rellevants a què ens volem referir i quina és la seva missió:

— Navegadors: eina clau per a la cerca d'informació diversa a través de cercadors, la consulta de bases de dades terminològiques, l'accés a textos paral·lels, la comunicació amb d'altres traductors, l'accés a informació relacionada amb la professió, etc. (Internet Explorer, Navegador, Opera, AOL 123, etc.)

— Correu electrònic: eina imprescindible per a la comunicació entre els usuaris de la xarxa.

— Transmissió de fitxers (FTP): eina que permet a l'usuari l'accés a servidors que fan de contenidors de fitxers.

— Reconeixadors de veu: eina que permet convertir un senyal oral en un document digital manipulable com a text.

— Reconeixadors de caràcters (OCR): eina que permet convertir un text en format paper, en un text en format digital manipulable com a text.

— Gestors de corpus: eina que permet l'extracció de termes i de llistes classificades per freqüències, per ordre alfabètic, etc., i obtenir resultats estadístics d'índole descriptiva.

— Memòries de traducció: eines que permeten el reciclatge de textos traduïts i que incorporen funcions diverses, com ara la uniformització de la terminologia d'una traducció, l'anàlisi lexicomètrica d'un text abans de ser traduït, la creació de lèxics específics...

— Sistemes de traducció automàtica: eines que permeten obtenir de manera automàtica una traducció sense cap intervenció humana en el primer resultat.

— Correctors ortogràfics: eines que es basen en la comparació de totes les paraules d'un text amb un llistat de paraules correctes des del punt de vista ortogràfic. No detecta, per tant, errors ni de caire morfològic ni sintàctic.

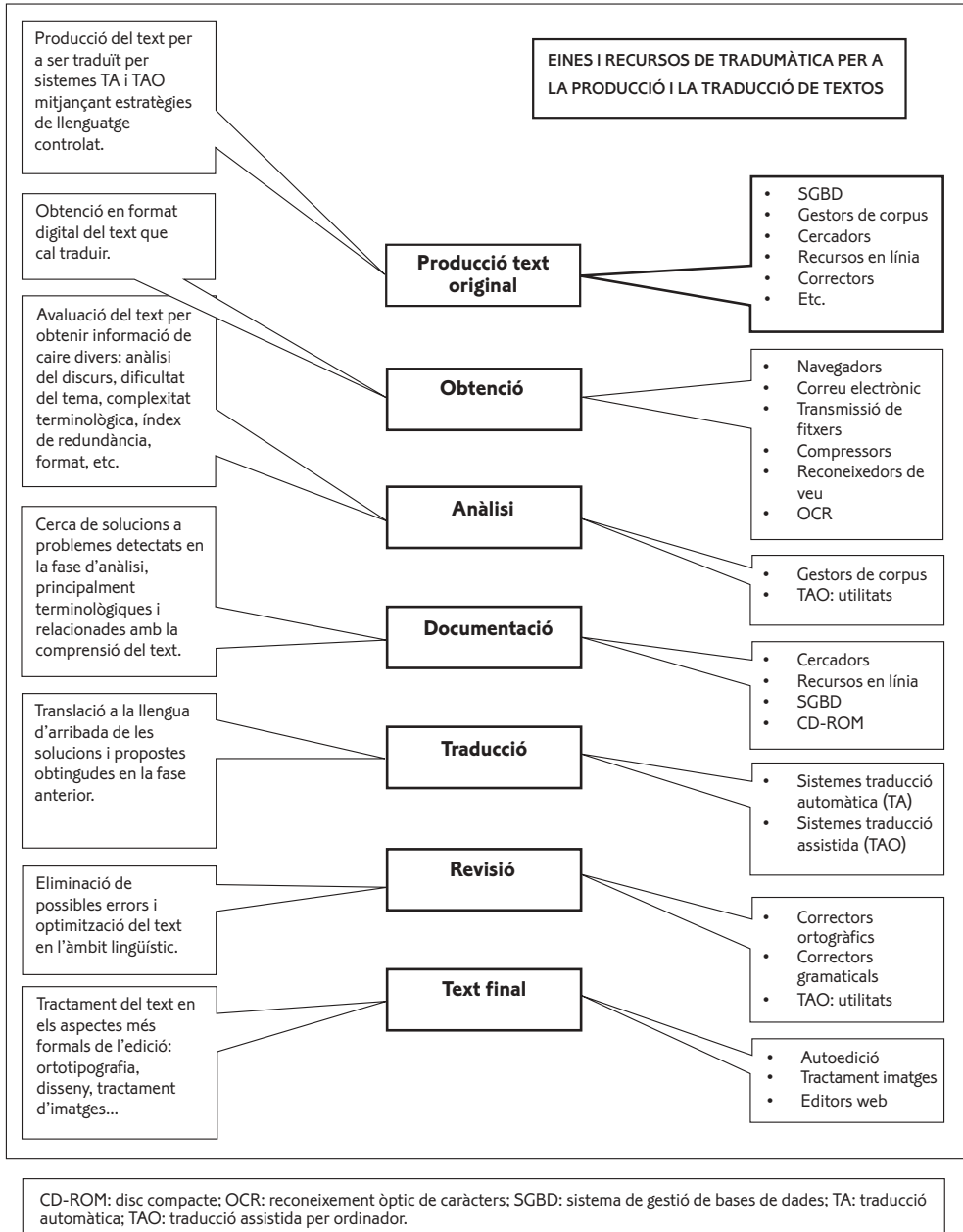
— Correctors gramaticals: funcions que alguns programes incorporen i que permeten detectar alguns problemes de caire gramatical tractables mitjançant la comparació entre el text i la llista de disfuncions.

---

2. Prenem la definició de tradumàtica proposada per Vilarnau, com al conjunt de coneixements i habilitats en l'ús de les tecnologies de la informació de la comunicació (TIC) que permeten desenvolupar la tasca de la traducció d'una manera més ràpida, eficaç i fiable.

— Programes d'autoedició: eines que permeten editar documents amb prestacions orientades a la compagació de textos.

Figura 1

— Programes de tractament d'imatges: eines que permeten l'edició d'imatges i de gràfics en general, molt útils per als traductors quan es tracta de traduir textos integrats dins d'imatges.

— Programes de tractament de textos: eina bàsica per a qualsevol activitat humana que requereixi l'escriptura. Són eines molt potents i de gran ajut per als traductors, especialment en els processos de caràcter repetitiu.

— Editor de pàgines web: eina fonamental per a la manipulació de documents amb informació preparada per poder-hi accedir a través d'Internet. És imprescindible, doncs, per als traductors quan han de traduir documents en format electrònic, com ara documents HTML.

Amb un objectiu diferent al d'aquest treball hauríem d'incorporar probablement aquells programes accessoris de caire general que són útils per al treball del traductor. Ens referim a eines com ara compressors, programes de xifratge, programes de xats i derivats, copiadors de webs, programes de control de descàrrega, programes per a compartir arxius, antivirus, tallafocs, etc.³

2.2. Estratègies per a l'automatització de la traducció

Tal com podem observar en la figura 1, en la fase de traducció hem apuntat dos tipus d'eines: les que hem denominat *sistemes de traducció automàtica* (TA) i les que hem denominat *sistemes de traducció assistida per ordinador* (TAO). De fet corresponen, a grans trets, a les dues estratègies per a l'automatització de la traducció de què disposem actualment en el mercat. Vegem-ne les característiques:

— *Sistemes de traducció automàtica*. Aquests sistemes es caracteritzen pel fet que el text objecte de la traducció és analitzat mitjançant l'aplicació de regles gramaticals. Aquestes regles persegueixen l'elaboració d'un arbre sintàctic de la llengua d'origen a partir del reconeixement dels diferents elements lingüístics que configuren l'oració. En aquest sentit, hi juguen un paper fonamental a l'hora de discriminar les ambigüitats del llenguatge natural, tant ortogràfiques, com morfològiques, sintàctiques o semàntiques, de manera que assegurin que la generació de la frase en la llengua d'arribada sigui correcta des del punt de vista gramatical.

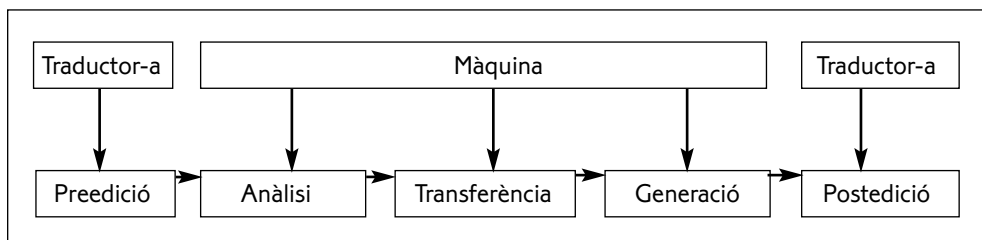
L'èxit o fracàs d'aquests sistemes resideix justament en la capacitat de desambiguació lingüística. Depèn, doncs, d'una banda de l'abast de les regles gramaticals que s'hi han introduït, i de l'altra, dels diccionaris que puguin incorporar. Els resultats són millors en aquells textos que tenen una complexitat sintàctica i una variació lèxica reduïdes, com per exemple el sistema METEO, utilitzat al Quebec per a la traducció dels informes meteorològics, entre el francès i l'anglès. Això vol dir que hi ha textos que poden ser traduïts amb millors resultats que d'altres; i dins del mercat de la traducció aquests textos representen un percentatge significatiu.

---

3. Joan VILARNAU, *La tradumàtica. Delimitació conceptual i importància en el procés de formació del traductor* (treball de recerca), Bellaterra, UAB, 2001.

És important apuntar, però, que el procés de treball amb aquests sistemes requereix la intervenció humana en dos moments: en la preedició, és a dir, quan cal que el text sigui preparat per a la traducció mitjançant la reducció o l'eliminació de possibles problemes; i en la postedició, un cop traduït el text, quan caldrà que un traductor vetlli per la qualitat del text final, exercint tasques de correcció. L'esquema de funcionament seria el de la figura 2.

Figura 2

— *Sistemes de traducció assistida per ordinador.* El concepte de traducció assistida és força ampli, però hi ha un cert consens a parlar essencialment dels sistemes de gestió de memòries de traducció quan ens referim a la TAO. El principi de les memòries de traducció és el reciclatge de les traduccions, és a dir, l'aprofitament automatitzat dels textos que ja hem traduït prèviament.

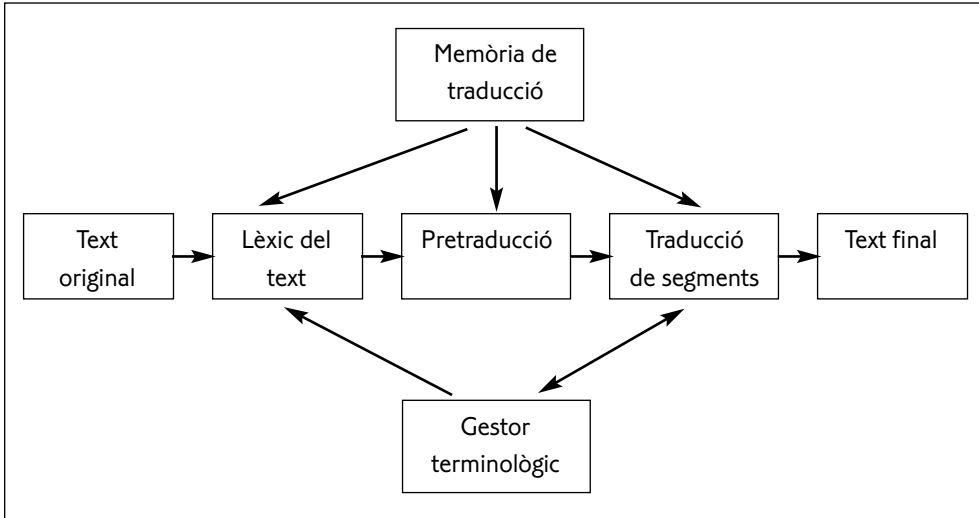
Els sistemes de gestió de memòries de traducció cerquen dins dels parells de textos ja traduïts cadascuna de les oracions del nou text i substitueixen les que són idèntiques; és el que s'anomena pretraducció. La unitat de cerca dins el text és el segment, que normalment ve delimitat per signes de puntuació. Els segments que no són idèntics, però que tenen un cert grau de semblança, són detectats igualment per tal que sigui el traductor humà qui decideixi el seu possible aprofitament; i tant en aquest cas, com en el cas que calgui traduir el segment sencer, aquestes noves traduccions es podran aprofitar en casos posteriors, és a dir, que passen a formar part de la memòria de traducció.

Aquest esquema de treball dóna els seus millors resultats en aquells textos que tenen un índex de repetició formal important, i allí on el factor terminològic és especialment rellevant, com és el cas d'algun tipus de traducció especialitzada.

Els primers sistemes que van aparèixer incorporaven també un diccionari, de tal manera que presentaven al traductor els equivalents de les diferents paraules d'un segment específic. La gestió terminològica és un dels punts forts d'aquests sistemes, especialment pel que fa al món de la traducció especialitzada. Tanmateix, els sistemes actuals han incorporat noves funcions que ajuden a sistematitzar encara més algunes parts del procés de traducció tal com ho desenvoluparem en l'apartat 3.

El procés de treball amb els sistemes de gestió de memòries de traducció també requereix la intervenció humana. Tanmateix, es produeix en moments diferents respecte a la traducció automàtica, ja que ara el traductor pot interactuar mentre es va produint la traducció. L'esquema de treball, si bé pot variar d'un sistema a un altre, conceptualment seria el de la figura 3.

Figura 3

Darrerament comença a haver-hi propostes amb resultats interessants, basades en la reformulació del segment de traducció, és a dir, que parteixen de la cerca de porcions de segment fins a arribar a la paraula simple si no s'ha trobat el segment sencer. Això obre el ventall de textos que poden ser beneficiats pels sistemes de gestió de memòries de traducció. Igualment, alguns sistemes de gestió de memòries de traducció proporcionen interfícies amb sistemes de traducció automàtica. L'objectiu és que les oracions que no han pogut ser trobades dins la memòria de traducció, siguin traduïdes per un sistema de TA. És dir, que el traductor humà *només* ha de revisar aquestes frases i validar-les per a usos posteriors.

Una conseqüència dels sistemes que cerquen l'automatització de la traducció (tant mitjançant estratègies de traducció automàtica, com per mitjà de la traducció assistida) és que cal la preparació del text que ha de ser traduït, concretament en el fet de redactar pensant que el text en qüestió ha de ser traduït per un d'aquests sistemes. És el que hom anomena llenguatge controlat, el qual persegueix una major optimització dels sistemes esmentats, adequant el que s'escriu a les possibilitats de la màquina.

Una de les propostes més innovadores considera l'ús de corpus multilingües, marcats amb codificació TMX, com si fossin grans memòries de traducció accessibles a través d'Internet. Aquesta idea il·lustra clarament la importància que va prenent l'estratègia del reciclatge de traduccions en el procés d'automatització de la traducció.⁴

4. Joseba ABAITUA, «Memorias de traducción en TMX compartidas por Internet», *Revista Tradumàtica*, [en línia] 2001 <<http://www.fti.uab.es/tradumatica/revista>>.

3. Sistemes de traducció assistida

Un mínim aprofundiment en la mediació automàtica ens demana una ullada especial a la traducció assistida per ordinador.

Actualment pel cap baix hi ha al mercat una quinzena de sistemes de gestió de memòries de traducció,⁵ cosa que indica la importància que tenen aquests tipus d'eines en el món de la traducció professional. Podem destriar fàcilment dos grups d'eines en funció de l'estratègia que fan servir per a emmagatzemar les memòries de traducció: 1) els sistemes basats en sistemes de gestió de bases de dades; i 2) els sistemes basats en el marcatge dels textos traduïts.

Els primers són bases de dades que funcionen com a magatzems de frases amb la seva traducció i la informació relacionada, conjunt que en alguns sistemes s'anomena unitat de traducció. El procés de treball es basa en la gestió de la base de dades mitjançant el programa corresponent.

Els segons són col·leccions de parells d'arxius (un text i la seva traducció) que funcionen com a corpus lingüístics paral·lels. Cadascun dels segments està relacionat amb el seu equivalent mitjançant etiquetes XML. En aquest cas, el traductor ha de determinar quins són els arxius que han de servir de base per a una nova traducció.

L'opció per a una de les dues estratègies ve determinada principalment per raons de gestió del treball. Si el treball del traductor forma part d'un procés que implica d'altres traductors o d'altres professionals que tenen el text com a objecte, probablement haurem de tenir en compte aspectes relacionats amb l'emmagatzemament de les frases. En canvi, un traductor autònom que tradueix textos que pràcticament no han de ser manipulats per d'altres professionals pot valorar d'altres prestacions d'un sistema.

Recollim en forma sintètica quins són els elements més importants d'un sistema de gestió de memòries de traducció:

— *Editor*: Fa referència a l'eina que fa servir el traductor per a escriure. Pot ser integrat en el sistema o independent. Cal valorar les capacitats d'edició, especialment les que poden ajudar a mecanitzar aspectes del treball: macros, autotext, etc. També cal tenir en compte si incorpora correctors ortogràfics i en quines llengües.

— *Gestor de memòria de traducció*: Fa referència al sistema de gestió de les unitats de traducció, és a dir, a la recuperació de segments i al manteniment de la memòria. Des del punt de vista de l'emmagatzematge pot ser una base de dades o un conjunt de textos paral·lels marcats adequadament. Cal valorar si pot cercar concordances i veure contextos; si pot gestionar més de dues llengües per a un mateix projecte; si permet la creació de lèxics específics per a un text; si pot invertir les llengües de treball si treballa amb alfabetos no llatins fent ús de jocs de caràcters estàndards, etc.

---

5. Pilar SÁNCHEZ-GUJÓN, «Catàleg de sistemes de gestió de memòries de traducció», *Revista Tradumàtica*, [en línia] 2001 <<http://www.fti.uab.es/tradumatica/revista>>.

— *Segmentació*: Fa referència a la divisió de les oracions que fan aquests sistemes per tal de determinar els segments. Aquests segments seran les unitats de cerca en les memòries de traducció. La majoria es basen en referents de puntuació (un segment pot acabar en un punt, un punt i coma, dos punts, un salt de paràgraf, un signe d'admiració o d'interrogació, etc.). Alguns sistemes permeten editar les regles de segmentació perquè s'adaptin a situacions específiques, unir o dividir segments de manera ràpida, i gestionar porcions més petites que el segment.

— *Filtres*: Fa referència a la capacitat de convertir un document, des del punt de vista del seu format electrònic, en un format manipulable pel sistema de gestió de memòries de traducció. Aquest aspecte és important quan s'han de traduir textos que tenen un format d'arxiu diferent al que utilitzem habitualment, perquè evita que el traductor hagi d'adquirir i/o d'aprendre noves eines.

Hi ha sistemes que incorporen filtres per a intercanviar memòries de traducció de formats diferents, de tal manera que el traductor pot aprofitar memòries de traducció fetes amb d'altres sistemes. En aquesta línia s'adreça la proposta de llenguatge estàndard d'intercanvi, denominat TMX (Translation Memory eXchange) que alguns desenvolupadors han començat a incorporar als seus productes.

— *Gestor terminològic*: Fa referència a la possibilitat d'accedir a una base de dades terminològica mentre estem traduint. I des d'aquest punt de vista, haurem de valorar la potència de cerca, la facilitat d'incorporar nous termes, etc. D'altres aspectes que també haurem de valorar, és si l'usuari pot modificar l'estructura de la base de dades; si podem tenir oberts més d'un diccionari alhora; si pot treballar amb alfabetos no llatins, fent ús de jocs de caràcters estàndards, etc.

— *Alineador*: Fa referència a la possibilitat de convertir textos traduïts anteriorment en memòries de traducció. L'equivalència dels segments segueix les normes de segmentació basades en criteris de puntuació, la qual cosa exigeix una revisió del resultat en tant que hi poden haver equivalències errònies a causa de la diferència de puntuació entre el text original i el text final.

— *Traductor automàtic*: Fa referència a la possibilitat que el sistema de gestió de memòries de traducció faci ús d'un sistema de traducció automàtica per a aquelles frases que la memòria de traducció no hagi pogut traduir. En aquest cas els segments traduïts són marcats pel mateix sistema, de tal manera que el traductor pot accedir de manera ràpida a aquestes oracions per revisar-les.

— *Interfície de l'usuari*: Fa referència al disseny i a la presentació dels elements de la pantalla i a la forma d'interactuar entre el traductor-usuari i el sistema. En aquest sentit, té implicacions directes en l'aprenentatge i en l'ús adequat del sistema, ja que un disseny poc reeixit pot comportar la infrautilització de la seva potencialitat. També en aquesta línia caldrà valorar l'existència de versions amb la interfície localitzada cap al català i d'altres llengües.

Un cop exposats els diferents elements d'un sistema de gestió de memòries de traducció, apuntem tot seguit algunes de les característiques més rellevants dels tres sistemes de gestió de memòries de traducció més implantats en el mercat europeu i català: TRADOS Translator's Workbench, Transit i Déjà Vu.

Translator's Workbench de TRADOS és avui dia el gestor més estès entre els usuaris de la traducció. D'entre els punts més favorables destacariem:

- la seva facilitat d'ús,
- l'editor és el programa de tractament de textos Word,
- el gestor terminològic és molt potent,
- incorpora un corrector de català.

Transit és l'altre gran sistema existent al mercat. S'ofereixen dues versions del programa, una versió *workstation*, pensada per a traductors que treballen de manera autònoma, i la versió *professional*, que conté eines per a la gestió de projectes. Podem destacar els següents aspectes:

- el treball amb corpus de textos marcats,
- possibilitat de treballar amb molts formats d'arxiu diferents,
- el gestor terminològic és molt potent,
- té funcions per a la gestió de projectes (versió professional),
- interfície amb el sistema de traducció automàtica Logos,
- incorpora un corrector de català,
- propera aparició de la interfície d'usuari en català.

Déjà Vu és un sistema que està tenint força acceptació entre els usuaris d'aquests tipus d'eines pel fet d'incorporar prestacions que intenten superar la limitació imposada per les regles de segmentació. Els punts més forts serien:

- fàcil aprenentatge,
- funcions d'assemblatge per a porcions menors al segment,
- creació automàtica d'un lèxic sobre el text a traduir,
- possibilitat de treballar amb molts formats d'arxiu diferents,
- possibilitat d'invertir les llengües de la memòria de traducció,
- propera aparició de la interfície d'usuari en català.

4. Consideracions de caràcter general

La panoràmica ràpida que hem fet sobre la traducció automatitzada ens permet d'establir diferents consideracions en relació amb l'estandardització de la llengua.

Des d'un punt de vista general podem observar que hi ha diversos aspectes i fases del procés de la traducció mecanitzada que influeixen en la producció del català estàndard:

En primer lloc, la forma produïda en el text final, és a dir, el producte lingüístic que resulta de la traducció sotmesa a alguna mena d'automatisme.

En segon lloc, les servituds que emmarquen la preparació dels textos que han d'ésser objecte de mediació automatitzada. Es tracta especialment del que hem anomenat més amunt llençatge controlat.

En tercer lloc, i d'una manera general, els hàbits de producció i de control (o de manca de control) de la forma lingüística, hàbits adquirits en el maneig dels instruments informàtics utilitzats.

Començant pel darrer aspecte, hem de remarcar que l'anàlisi dels diferents instruments informàtics utilitzats pel traductor, fa evident que existeixen algunes eines informàtiques que comporten hàbits reduccionistes en la manipulació de la llengua. L'existència de programes de tractament de textos poc adequats a les especificitats ortogràfiques de la llengua catalana, la necessitat d'emetre missatges, instruccions o informacions de característiques estructurals extremament simples, comporten sovint un ús reduccionista de la llengua que porta a la *simplificació dels estils*. D'altra banda, l'ús generalitzat de correctors ortogràfics, per exemple, pot comportar una certa descurança envers la forma lingüística i també la fossilització d'alguns errors no percebuts per l'usuari.

Pel que fa al que hem anomenat llenguatge controlat, podem dir que és un aspecte que influeix de manera molt important en l'estil de la llengua que intervé en la traducció. L'estil dels textos preparats per a ésser sotmesos a traducció automatitzada, és així objecte d'una important simplificació, de tal manera que el ventall de possibilitats estilístiques queda molt restringit. Qualsevol estructura de realçament hi és expressament evitada, les oracions hi han d'ésser curtes i declaratives, les expressions idiomàtiques informals hi són desaconsellades: els textos resultants apareixen així simples, plans, sense contrastos.

Pel que fa al producte mateix de la traducció automatitzada cal advertir que pot ser objecte de diferents servituds: d'una banda, per exemple, *la traducció automàtica*, que és realitzada sempre en funció de diferents transformacions de la llengua de partida, porta a diferents reduccions de la llengua d'arribada causades per *processos de calc*, o bé a *desviacions* del sentit, a causa d'una insuficient desambiguació. D'altra banda, les *memòries de traducció* comporten forçosament una *monotonia* i una *fragmentació* dels textos, en l'estil resultant. En el cas de la segmentació en paraules podem tenir tant *calcs de les estructures* de la llengua d'origen, com també *equivalències errònies*.

La traducció automatitzada porta, doncs, d'una manera general, a la producció de textos fragmentats i monòtons o amb possibles elements fallits, que resulten de calcs, d'errors o d'inadequacions, sovint també amb estructures que essent gramaticalment correctes són de fet inadequades en la llengua d'arribada.

En síntesi la utilització d'automatismes comporta dificultats per a un desenvolupament adequat de la llengua estàndard en dos àmbits fonamentals:

1) Promovent *hàbits lingüístics simplificadors* de la llengua, (tant a causa de l'ús generalitzat de la majoria d'instruments informàtics, com de l'ús específic dels anomenats llenguatges controlats).

2) Difonent *textos fragmentats i monòtons*, sense contrastos; i/o amb calcs i contrasentits.

La traducció automatitzada té, doncs, de manera general un efecte reduccionista de la llengua estàndard, de manera que en restringeix la variació i n'uniformitza l'expressivitat. És un fet

conegut, però, que aquests efectes negatius tenen una repercussió que no és la mateixa en tots els casos. Segons el tipus de text que es consideri i l'eina automàtica requerida, els errors poden ésser minimitzats o més fàcilment negligibles. Sempre, però, el text produït per la màquina mostrarà rigideses en l'estil.

Tanmateix, a la part inicial d'aquesta ponència, assenyalàvem que un enfocament adequat de la mediació automatitzada pel que fa a la qualitat lingüística ens porta a considerar que els elements de rigidesa que introdueix la mediació automatitzada no han de comportar forçosament una reducció estilística final de la llengua del text resultant. Remarcàvem que el procés total de traducció no es clou pas forçosament amb la simple intervenció automatitzada pel fet que sempre hi ha (o hi pot haver) la intervenció humana, cloent la tasca global de mediació.⁶

Si ens hi fixem bé, doncs, la mediació automàtica no és pas un capgirament total del procés de traducció sinó que n'és tan sols una forma evolucionada en què els automatismes tenen una amplitud més gran que en d'altres tipus de traducció⁷ i en què les tasques de revisió (correcció i control de qualitat) hi prenen un altre relleu.

En resum podríem dir, doncs, que per tal de tractar adequadament els efectes de la mediació automàtica, és a dir, si volem que el producte resultant de la traducció assistida per ordinador sigui una llengua estàndard de qualitat, rica i variada, caldrà no sols vetllar per un disseny adequat dels instruments informàtics, sinó també caldrà poder comptar amb una formació adequada del revisor humà final (el traductor-corrector-controlador de qualitat).

Allò que pot variar, doncs, en el nostre cas, en relació amb l'esquema tradicional del procés de traducció és que, en la mediació automatitzada, la persona responsable de la revisió final ha de posseir no sols un coneixement profund de la llengua sinó que també haurà de tenir un domini suficient de l'instrument informàtic utilitzat, de les seves potencialitats i de les seves limitacions, tot assegurant la qualitat adequada del producte resultant.

La formació d'aquestes persones expertes en aquest tipus de mediació ha de tenir lloc, sens dubte, al si dels estudis de traducció. Aquests estudis no s'haurien de limitar, però, tan sols a garantir que els coneixements de llengua i d'informàtica, cadascun per la seva banda, fossin aportats al conjunt dels estudiants, sinó que haurien de preveure la integració d'aquests coneixements en un sol procés educatiu que incideixi en tot el procés de mediació, des de la producció i la captació del text original fins a l'obtenció de la qualitat lingüística requerida.

L'experiència de la docència de traducció —avui ja amb més de dos decennis d'estudis sistemàtics al nostre país— permet de fonamentar aquesta hipòtesi de la possibilitat d'assolir la qualitat lingüística adequada, també en el procés de traducció automatitzada.

---

6. Cal assenyalar, però, que seran més difícils d'aconseguir uns resultats acceptables en aquells processos en què la traducció automatitzada entre dues llengües es faci sempre en un mateix sentit (pel fet que, en aquest cas, els efectes de calc són cumulatius) i en aquells en què el sistema utilitzat sigui menys elaborat, és a dir, que sigui incapaç d'evitar els errors poc perceptibles per una revisió humana final.

7. No hem d'oblidar que també existeixen automatismes clars en tota traducció, si més no, a escala cerebral.

És evident que, com en qualsevol cas de traducció, aquest objectiu de qualitat lingüística no es pot establir de manera abstracta, independentment del temps i del cost de producció. La qualitat requerida per a un text tècnic descriptiu serà, sens dubte, menys costosa que la que requeriria un text argumentatiu d'un article de la premsa diària. En qualsevol cas, però, els costos totals per a l'obtenció de la qualitat requerida no seran mai més grans que els que comportaria la realització de la traducció sense intervenció mecànica.

El que variarà, en aquest tipus de traducció serà així, tal com ho hem apuntat més amunt, la forma i l'abast de la tasca de correcció i de revisió que tindrà lloc en aquest cas. La preparació necessària per a la traducció voldrà dir, doncs al capdavant, una preparació real per a assolir funcions d'estandardització.

D'acord amb aquestes consideracions podem dir que els estudis de traducció —si se saben establir de manera adequada— han de contribuir a formar un dels grups importants d'estandarditzadors. Aquest fet ha de tenir sens dubte un pes important en l'estandardització pel fet que el conjunt de les persones que exerceixen la traducció constitueixen un col·lectiu que, a més, tendeix a desenvolupar-se de manera creixent en la nostra societat.

El punt feble de la traducció automatitzada en relació a l'estandardització no seria, doncs, finalment segons les nostres anàlisis, l'existència de la interposició de la màquina, sinó la dificultat que pot existir —entre diferents usuaris d'aquest tipus de traducció— per reconèixer la necessitat d'una intervenció humana qualificada i suficient en el conjunt d'aquest procés.

5. Incidències informàtiques i professionals

L'automatització de la traducció continua tenint reptes que demanen l'exploració permanent de nous camins. En aquest sentit, cal insistir en el fet que no es persegueix que la màquina produeixi traduccions de qualitat sense intervenció humana, sinó el fet que hi hagi una integració més gran entre els sistemes d'automatització i el traductor humà, especialment en aquells processos més mecànics i repetitius. Dit altrament: hi ha tasques que podem deixar en mans de la màquina i d'altres que haurà de gestionar el traductor humà.

Des d'aquest punt de vista s'ha de produir una integració més gran des de dos vessants:

- 1) El millorament dels sistemes de traducció automatitzada, tant de TA com de TAO; i
- 2) Una orientació en la formació dels traductors que comporti un aprofitament més gran d'aquestes eines.

El millorament dels sistemes de TA dependrà en bona mesura dels avanços que es facin en camps del coneixement com la intel·ligència artificial i la lingüística computacional. El millorament dels sistemes de TAO, com per exemple les memòries de traducció, tindran lloc principalment en dos àmbits:

— Lingüístic: en la gestió i explotació de bases de dades i de corpus paral·lels, incorporant les propostes que l'enginyeria del coneixement (tant pel que fa a augmentar el coneixement lin-

güístic —per exemple la combinatòria de lèxic, col·locacions...— com pel que fa a l'organització de xarxes conceptuals que permetin una extracció més acurada de la informació).

— Informàtic: en la unificació d'estàndards d'intercanvi que permetin un reaprofitament de les memòries de traducció independentment del seu format; en la creació de memòries de traducció gestionables directament a través d'Internet; en una integració més gran dels sistemes de traducció automàtica amb els sistemes de traducció assistida.

Tanmateix, un dels reptes de futur més importants per al desenvolupament i l'aprofitament adequat d'aquests sistemes dins la comunitat internacional continuarà situat en un terreny específicament polític, com el que podria resultar d'una opció pràctica i universal per unes relacions presidides pels principis del plurilingüisme igualitari i sostenible.

Ja hem apuntat en l'apartat anterior algunes de les implicacions que l'automatització de la traducció té en la formació del professional de la traducció. Aquest aspecte, però, l'hem de veure també des de l'òptica de l'aparició de noves demandes professionals relacionades amb l'automatització de la traducció i amb el món de les tecnologies de la informació. Hi ha tasques que un traductor està més ben situat per realitzar, com:

- L'alineació de textos per a la creació de memòries de traducció.
- El manteniment i la gestió de bases de dades terminològiques per a la traducció.
- La gestió de sistemes de traducció automàtica.
- La correcció i el control de qualitat de textos traduïts per mediació automàtica.
- La gestió de projectes de traducció.
- La localització i la traducció multimèdia.
- El disseny i l'elaboració de documentació multilingüe.
- La redacció amb llenguatges controlats.
- Etc.

Per a afrontar aquestes demandes, totes vinculades amb la traducció, i tenint en compte el paper del traductor en l'estandardització de la llengua, cal que els estudis de traducció dissenyin un currículum amb una formació adequada. En aquest sentit, caldrà vetllar de manera especial perquè l'ensenyament de les eines més vinculades amb les fases principals del procés de traducció reposi més sobre l'ensenyament de la traducció que no pas sobre les eines en elles mateixes. Les conseqüències d'aquest enfocament en l'estandardització de la llengua són de pes i no haurien de ser menystingudes.